

Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie
„George Emil Palade” din Târgu Mureș

Școala Doctorală de Litere, Științe Umaniste și Aplicate

Elocvență și poesis în opera lui Valeriu Anania

(SUMAR)

Motto

Poezia: „O rugăciune care nu se roagă și
care îndeamnă la rugăciune”

(Abatele Henri Brémond)

Drd. Sărmășan Emanuel-Daniel

Coord. Prof. Univ. Dr. Iulian Boldea

Teza de doctorat pe care o propunem are ca principal atribut reconfigurarea personalității creatoare a lui Valeriu Anania și se bazează de fapt pe acest binom (*elocvență/ poesis*), cum sugerează chiar titlul, *Elocvență și poesis în opera lui Valeriu Anania*, unde sunt utilizate prin juxtapunere cel puțin două metode științifice concentrice, de pildă, prima fiind cea istorică, iar cea de-a doua analogică sub jurisdicția interferențelor critice.

Primul capitol este dedicat *schitei bibliografice* și solidifică metoda de receptare critică a tezei, una interdisciplinară, care demistifică latura transversală la care a aspirat tânărul Valeriu Anania din fragedă pruncie. În accepțiunea lui **Constantin Cubleșan**, Valeriu Anania joacă rolul unei duble aparențe de traducător și poet, afinități pe care reușește să le îmbine galant: „El este nu numai Creatorul primilor oameni (din care vor curge, în serii nesfârșite, semințiile pământului), dar și Ziditorul fiecărui om în parte. Procesul acesta este și rămâne un mister, nu însă și pentru Creatorul Însuși”. (Constantin Cubleșan, *Bartolomeu Valeriu Anania Cărturarul*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021, p. 99)

Odată ce s-a lăsat purtat de condei peste Ocean timp de 11 ani (1965-1976), încă de la prima tinerețe, Valeriu Anania nu a rămas placid față de confrății săi exilați și cu atât mai puțin a contat orientarea ideologică a lor, pe cât de vizibil au mișcat aceștia literatura, care se zbătea în *ecloziunea ei explozivă* (**Nicolae Manolescu**), greu de stăpânit, un habitacul chiar supraaglomerat, dar plăcut ochiului și simțului lecturii. Pentru a realiza o tranziție domoală de-a lungul celor cinci capitole ale tezei spre imaginarul poetic religios, **capitolul al II-lea** (*Spiritualitate și imaginar religios*) surprinde dimensiunea ambivalentă a ființei, ancorată în istorie și proiectată între mit și spiritualitate.

În prezentul capitol s-a pus accentul unei „perspective iconografice” - „față către față”, și anume aceea dintre aplombul poetic vizionar al lui Valeriu Anania și alonja *Abatelui Henri Brémond*. Poezia joacă pedant rolul unei sensibilități iritate, a unei solicitări nervoase și chiar dinamici calamitoase, poate chiar a naturii exilate într-o lume orbită, marcată de imperfecțiuni. În mod cert, partea însuflețită spiritual, anima, nu se vede claustrată în vreun fel să abdice la paradisul revelator, singura condiție ca acesta să se și consfințească.

Capitolul al treilea, *Universul poeziei*, urmărește filonul operei lirice pe axa istorică, mitică și pe un vestmânt stilistic al lui Valeriu Anania, care se distinge prin rigoare, dar și pe exercitarea acurateții, fermității și precocității în plină extensie poetică. Temele și motivele privilegiate vor ilustra starea elocventă de poesis prin subtilități de limbaj liric, care își fac de timpuriu simțită prezența în arhitectura poetică a lui Valeriu Anania. Atributul de trubadur surprins oarecum cu o tentă deliberată privind opera lui Calistrat Hogaș demonstrează un soi de consacrare și de consemnare a monahului-călător în versiunea lui Valeriu Anania, mereu dornic, inclusiv în opera *Cerurile Oltului* să fotografieze și să radiografieze fiecare detaliu bazat pe relația, *subiect-icoană-obiect*. Una dintre coordonatele simbolice, care atestă mitul sau aura visătorului privind speța lui Valeriu Anania, relevă spusele lui **Grigore Alexandrescu**, după o însușire mai largă a teoreticianului literar **Paul Cornea**, regăsită în volumul amplu *Dicționarul esențial al scriitorilor români* „fire visătoare, sfioasă și interiorizată, tratând cu detașare problemele diurne.”

Dinamica discursului poetic – capitolul al patrulea al tezei de doctorat abordează o latură mai reprezentativă în materie de discurs literar și de compoziție lirică. Discursul literar îl plasează pe autor în proximitatea unui „spirit al amplitudinii” (*Eugen Simion*) cum este Mircea Eliade, prin prisma simbolisticii utilizate și a pendulării constante între cele două valori majore, ale *sacru* și *profan*. Spre exemplu, în ciclul *Genzelor*, poetul Valeriu Anania se folosește de **tehnica tabloului marin** în nuanțe cât mai descriptive, care atestă o prezență protectoare și o infuzie deplină a securității, bineții și a imaginii contemplative, vizuale, senzoriale, dar și a elementelor olfactive redade de mare, cum sunt **nisipul senin, cavatul, tulpina de pelin, arcușul sau zefirul**. De-a lungul acestui ciclu, Valeriu Anania reiterează confesiunea de tip imagistic până la nivelul solemn și suprem al discursului poetic, urmând filonul neîntrerupt al ciclului *anamnestic* sau *mitic* – deja și ele regăsite în poemul creștin, *Simon Cireneul*.

Critica literară se declară fidelă unor săpături mai proeminente, iar istoricul literar **Alexandru Piru** așază opera lui Valeriu Anania în proximitatea clasicilor din poezia românească. Chiar dacă infuziile scriitorului amintesc de periplusul hawaiian, acestea păstrează un colțișor de românism într-însele: „Versurile lui Valeriu Anania din unicul volum Geneze (*Cartea Românească*, 1971) notează cu ecouri din lirica lui Arghezi, aspirații nedefinite, visuri de fericire între viață și moarte, melancolii autumnale, nostalgii de pe tărâmurile îndepărtate: «Pe tărâmul meu din Waikiki/ O frunză grea de palmier muri./ Ea, singura, în veșnicia-ntreagă,/ Enormă, spânzurând ca o desagă,/ Își mai roti odată gâtul frânt/ Și se propti cu ghearele-n pământ.» (Alexandru Piru, *Valeriu Anania. Poeme cu măști. Geneze*, în *Revista „Ramuri”*, Craiova, X, nr. 10)

Capitolul final tinde să cartografieze în egală măsură expierea și elevația spirituală ca asumare jertfelnică. Discursul literar și scriitura exotică, ea însăși captivă sub jurisdicția jurnalului și memoriilor din Hawaii (*Străinii din Kipukua*) îl plasează pe autor în proximitatea unui „spirit al amplitudinii” (*Eugen Simion*) după filonul lui Mircea Eliade, prin prisma simbolisticii utilizate și a pendulării constante între cele două valori majore, ale *sacru* și *profan*. Opera lui Valeriu Anania va continua să fie privită diacronic și să propună astfel un trio de registre, care topește și modelează creația. Chiar dacă aceste contrarii există, poetica păstrează tonul reconciliant, ceea ce lasă impresia unei structuri dihotomice, *narativ-ludică*, după cum admiteam, ușor improprie lirismului, dar care îndeplinește un rol ficțional, profund intelectualizat: „Năierii prin spațiu de când îți arată/ Cer negru opac/ De smoală-nghețată/ Cu stele-nghețate/ Pe-ntinsul sărac,/ Ascultă, din altar, pe-nserate/ Cum cântă Cățelul Pământului.” (Valeriu Anania, O sută și una de poezii, Editura Academiei Române, București, 2021, p. 45)

Prin urmare, scriitorul nu a propus literaturii sacre acel extaz sau infuzie de stări nesănătoase, ci a încercat să găsească la nivelul versului o pledoarie lucidă, care nu adâncește filonul dramatismului, ci îl alină moralicește. Lumina dumnezeiască sau chiar starea nu trebuie înțeleasă ca extaz, ci ca o conștiință de sine lucrătoare – tradusă altfel și prin *judecată divină*.

Interferențele scriitorului de-a lungul tezei cu dialectica și natura mistică a unor predicatori din Antichitate, evocați și apăruți cu sens de sine stătător în pledoarii și în poemele lui Valeriu Anania nu formează cu siguranță o „chintă roială”, dar se ascunde un soi de substanță și infuzie precreștină în materie de simboluri sau mituri chiar și în preaplinul unei ere marcate de păgânism. Valeriu Anania a încercat să le rămână un camarad cel puțin demn, dacă nu și loial, odată cu opera *Misterele orientale și creștinismul* până la saltul în Hawaii – acestea fiind tranzitate de Logosul meșteșugit al lui *Manole* sau al *Dochiei* rămasă în peisajul Daciei apuse.

În acest context se remarcă într-un mod neobosit, latura transversală a poetului Anania prin acel soi de artă vernaculară ce capătă și ea un caracter transfigurator, tocmai pentru că în viziunea lui Adrian Maniu „adaugă conținutului teatrului poetic trecutul istoric, dar mai ales cel din legende și povești, un spațiu temporal în care realul începe să-și piardă conturul, precum și «viitorul imaginar».” (Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică – Aspecte teoretice*, Editura Minerva, București, 1990, pp. 150-152)

Doina Pologea extrage chintesenta voiajului demiurgic al scriitorului într-o lume defazată, lipsită de etică, dar cu toate acestea, Valeriu Anania nu renunță la spiritele care îl acompaniază, iar lectorul ajunge în cele din urmă să se întrebe, nu neapărat să se și poticnească, plasând totul sub semnul trupului euharistic, deci „se petrece o infuzie cu sângele proaspăt al poeziei, cu seva culturii, cu viață, în trupul teologiei. Iar filologia își sporește ea valențele.” [Doina Berceanu (Pologea), *O fereastră spre sacru. Introducere în opera lui Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Limes/ Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, p. 135.]

Teza de doctorat *Elocvență și poesis în opera lui Valeriu Anania* a reliefat o latură exegetică vastă, o abordare mai specifică care depășește fondul tradițional și invită lectorul spre ținuturi îndepărtate sau spre descoperirea altor uși apărute în contexte mai puțin așteptate, cu adevărat provocatoare. Deși a îndrăgit exilul boem american, împins de un stil gazetăresc, Valeriu Anania a rămas „păzit” de așa-zisa criză creativă, poate tocmai din pricina fervorii și chiar disperării existențiale, ba chiar a unui tunet și fulger contopiți de aceeași dinamică și portanță lirică, reușind să pună sub diverse nuanțe poetice **cuvântul, lumina, apa, anamneza, figura indelebilă a mamei sau relația poet-poezie.**